

FIGYELŐ

Tipográfus találkozó Keszthelyen. 1979. októberében rendezték meg Keszthelyen a szocialista országok Nemzetközi Tipográfus Találkozóját, hogy e fórumon a könyv és a nyomtatvány megformálásának, a nyomtatás útján való interpretációnak időszerű kérdéseit az illetékes szakemberek megvitathassák.

A Találkozót a Kulturális Minisztérium Kiadói Főigazgatósága megbízásából a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése rendezte meg és azon a szocialista országok tipográfus-küldöttségekkel képviseltették magukat. Tíz referátum hangzott el a könyvek tervezéséről, a szakkönyvek úgynevezett didaktikus tipográfiájáról, a képes albumokról, a nyomtatásban alkalmazott betűk formai és esztétikai problémáiról, a gyermekkönyvek grafikai arculatáról és a tipográfia oktatásáról. A küldöttek rögtönzött kiállításon mutatták be saját tervezésű könyveiket. A találkozó elnöki tisztjét Haiman György professzor töltötte be.

A találkozóra két alkalmi kiadvány is készült. A *Korstilus és a könyvművészet társadalmi felelőssége* c. füzetben a gyomai Kner Nyomda, Petőcz Károly tervezésében hasonlóan közreadta Kner Imrének *Betrachtungen über die Möglichkeit der Herausbildung eines modernen Buchstils* c. 1927. évi röpiratát Haiman György fordításával és bevezető tanulmányával. A Zrínyi Nyomda nyomdászattörténeti minisorozatának pedig ez alkalomból jelent meg Erdélyi János terve szerint készült kötete *Kner Imre és Beatrice Warde találkozója* címmel, amely Kner és a jeles angol tipográfus asszony 1937. évi vitáját és Kner egyéb tanulmányait mutatja be egykorú dokumantumok hasonmásában, Haiman György magyarázatával és bevezetőjével.

A résztvevők összegezték a találkozó tapasztalait és úgy határoztak, hogy a könyvek és nyomtatványok tipográfiai színvonalának minden irányú fejlesztése érdekében ajánlásokkal fordulnak tervező kollégáikhoz, a kiadókhöz, a nyomdászokhoz, a könyvészet dolgozóikhoz és az olvasóközönséghez. Az ajánlások szövegét itt közöljük a *Magyar Könyvszemle* olvasóinak számára.

A tipográfusok és könyvművészek keszthelyi találkozójának ajánlásai

A tudás és műveltség legnagyobb részét korunkban is olvasás útján szerzik meg az emberek. Az olvasás eszköze a könyv és a nyomtatvány, amelynek technikai és művészi megformálásáért a tipográfus (a tervező) felelős. A tipográfusnak tudatában kell lennie az olvasóközönség irányításában rejlő felelősségének, lehetőségeinek és korlátainak. Egész tudását és fantáziáját a humanizmus és a szocializmus szolgálatába kell állítania. A technikai és művészi megformálás az olvasásnak, megértésnek, a tartalom elsajátításának nélkülözhetetlen tényezője. Ezért minden nyomtatvány hatékonyságának feltétele a megfelelő technikai és esztétikai minőség. A tipográfus és könyvtervező feladata, hogy a technikai és esztétikai minőség állandó emelésén fáradozzék, s hogy e munkájában segítőtjének nyerve meg a kiadókat, nyomtatványmegrendelőket és a nyomdákat. Fel kell kelteni azonban az olvasóközönség igényét is a technikailag korrekt és célszerű, ugyanakkor esztétikai igényeket is hordozó szép betű, szép könyv és szép nyomtatvány iránt.

A szocialista országok Keszthelyen összegyűlt tipográfusai és könyvtervezői ezzel a memorandummal a korszerű, funkciójának megfelelő tipográfiára vonatkozó állásfoglalásukat akarják kinyilvánítani.

1. A tipográfia legfontosabb gyakorlati célja az olvashatóság, de a tipográfiai minőség nem merül ki ebben. Minden tipográfianak elengedhetetlen kelléke a művészi megformálás. Minden feladatot a tartalom, a cél, a nyomtatvány rendeltetése, a gazdaságosság és a műszaki lehetőségek figyelembevételével, az olvasó érdekében optimálisan kell megoldani.
A tipográfianak, mint interpretáló művészetnek törekednie kell arra, hogy szoros kapcsolatot alakítson ki a szerző és az olvasó között. Különösen a könyvtypográfianak kell optikai eszközökkel a szerző stílusára és nyelvére ráhangolni az olvasót. Ehhez technikai ismeretekkel, művészi tapasztalatokkal és készséggel, kreativitással és fantáziával rendelkező tipográfusokra van szükség.
2. Elutasítjuk azt, hogy egy bizonyos, korunkra jellemzőnek tartott betűfajta előnyben részesítsenek. A különböző feladatokhoz sok szép betűfajta van szükségünk, klasszikusokra és maiakra egyaránt, valamennyi szokásos fokozatban. Szükségesnek tartjuk, hogy a szocialista országokban tovább növekedjék a korszerű betűfajta választéka. Ezért javasoljuk a KGST nyomdaipari munkacsoportjának, hogy írjon ki ismét pályázatot új nyomdabetűk tervezésére.
A betűkultúra növelése érdekében célszerűnek tartjuk, hogy az alkalmazott betűtípus nevét a könyvekben feltüntessék. A Jan Solpera által kidolgozott nyomdabetű osztályozási rendszer tanulmányozását és megvitatását javasoljuk az érdekelteknek.
3. Üdvözöljük a foto-, a fény- és a digitális szedés gyors fejlődését, a számítógépes vezérlésű tördelésnek és az új gépsoroknak a nyomtatásba való körütekintő beállítását, valamint a könyvkötés gépesítését, de mindezek az újítások nem vezethetnek az esztétikai és műszaki minőség romlásához. A tipográfiai folyamatok programozásába az esztétikai értékű tényezőket is be kell vonni.
Mivel az új betűk, valamint a szedő- és nyomtatórendszerek beszerzése nyomtatványaink és könyveink minőségét döntően befolyásolja, azt kívánjuk, hogy az ilyen döntésekbe vonjanak be tapasztalt tipográfusokat is.
4. Mivel a tipográfusok, különösen pedig a könyvtervezők munkájának a jövő századokra is hatnia kell, a múlt generációk legjobb tapasztalatait a jelenbe integrálni kell. Célszerűnek tartjuk, hogy a korszerű tipográfia minimális technikai-esztétikai követelményeit országokként kidolgozzák. Az egyes országok javaslatait egy későbbi tanácskozáson egyeztetni lehetne.
5. A tipográfusoknak és könyvtervezőknek különös gondot kell fordítani a politikai könyv korszerű megformálására. A hagyományos eszközök mellett itt is keresni kell az olvasó figyelmének megragadását szolgáló új eszközöket.
6. Az ismeretterjesztést, ismeretközlést és tanulást szolgáló kiadványokban felmerülő újszerű közlésmódok szükségessé teszik e tartalom megfelelő formájának, a didaktikus tipográfianak gyors fejlesztését. Helyesnek tartanánk, ha e terület szakemberei külön konferencián vitatnák meg problémáikat, s ha az egyéb szakmai fórumok is nagy figyelmet szentelnének e kérdésnek.
7. A képi megjelenítés minden fajtájának jelentősége napjainkban egyre növekszik. A reprodukció és a fénykép egyre magasabb színvonalú megjelenítése mellett a művészi (grafikai) illusztrációnak megfelelő helyét továbbra is biztosítani kell a könyvben.
8. A gép és a korszerű technika önmagában nem elegendő, nem pótolja, hanem feltételezi a szakember nagyobb hozzáértését is. A tipográfusok és könyvtervezők egyre igényesebb képzése mellett nem hanyagolható el a könyv és nyomtatvány jó minőségű és esztétikus megjelenítésében fontos szerepre hivatott nyomdai dolgozók képzésének fejlesztése sem. Szükségesnek tartjuk továbbá a műszaki szerkesztők képzésének fejlesztését is. A képzésben az egyes országok eltérő helyzetét figyelembe kell venni.
9. A szocialista országok itt részvevő küldöttei gondoskodnak arról, hogy a Keszthelyen szerzett tapasztalatokat a közreműködő országok szakmai folyóirataiban mielőbb ismertessék a nyilvánosság előtt. A megjelent publikációkat megküldik a magyar Kiadói Egyesülésnek és általában arra törekednek, hogy kölcsönösen kicseréljék a tárgyra vonatkozó információikat. Javasolják, hogy magyar részről gondoskodjanak a keszthelyi találkozó anyagának kiadványban való közzétételéről.
10. A jelenlevők a tipográfia és a könyvtervezés kérdéseinek nagyobb nyilvánossága érdekében állandó közreműködésre hívják fel országaik szaklapjait.

Hasznosnak tartanak az egyes országok és tervezők tipográfiai és könyvművészeti alkotásait bemutató vándorkiállítások szervezését.

A találkozók résztvevői javasolják az irányító szervezeteknek egy, a tipográfiával és könyvtervezéssel foglalkozó, az érdekelt országok közös erőfeszítéseivel előállítandó évkönyv létrehozását.

A szocialista országok résztvevő küldöttei hasznosnak és kívánatosnak tartják országaik tipográfusai és könyvművészei tartós kapcsolatának megteremtését és javasolják, hogy az eredményesnek bizonyult találkozót — az irányítószervi konferenciák döntésétől függően — két évenként rendezzék meg.

Keszthely, 1979. október 5.

A Keszthelyi Nemzetközi Tipográfus Találkozó küldöttei.

HAIMAN GYÖRGY

A tatabányai Szinnyei Kör. 1974. szeptember 9-én, a III. Komárom megyei Könyvtári Hét keretében alakult meg a tatabányai könyvbarátok köre a József Attila Megyei Könyvtárban. Névadója a komáromi születésű id. Szinnyei József irodalomtörténész, bibliográfus, könyvtáros, akiről — sajnálatos módon — nem neveztek el intézményeket, szülővárosában utcát is csak 1975-ben kapott; a következő évben avatták fel a komáromi Jókai Mór Városi-Járási Könyvtárban fali domborművét, Bondor József tatabányai szobrászművész alkotását.

A megyei könyvtár új épületbe költözése (1964) óta sokirányú kezdeményezést folytat különféle klubok életrehívásával, rendezvények tartásával — az olvasók érdeklődésének figyelembevételével (így: értelmiségi klub, Delta klub, Fiatal Olvasók Klubja, német társalgás, alkotók klubja, hanglemezhallgatók klubja, könyvtári esték stb.). A Szinnyei Kör tagsága is elsősorban a könyvtár olvasóiból és a Bolyai Könyvesbolt különlegeségeik iránt érdeklődő vásárlóiból alakult ki.

A kör gazdája a megyei könyvtár és a Bolyai Könyvesbolt. Az előadások szervezéséről, az előadók honorálásáról a megyei könyvtár gondoskodik, de a könyvesbolt is hozzájárul pl. kisebb ajándékok biztosításával a rendezvény fenntartásához. Az ajándékok kezdetben prospektusok, könyvjelzők, hanglemezek, képeslapok voltak, 1976 tavaszától a bolt szocialista brigádjának ajándékaként minden alkalommal két-három könyvújdonság, bibliofill „csemege” talál sorsolás útján gazdára a vendégek között. A sorshúzás alapját képező cédulák — névvel és laccímmel ellátva — alkalmasak a rendezvények látogatottságának figyelésére, ezáltal névjegyzékünk bővítését, ill. szelektálását is elvégezhetjük. Amennyiben az előadónak könyve jelent meg, könyvárusítást is beiktatunk, ezáltal biztosítva a dedikálás lehetőségét. Az első két esztendőben jelentős segítséget kaptunk a Bábolnai Mezőgazdasági Kombinát üzemi nyomdájától, a művészi kivitelezésű meghívók előállításával.

Az elmúlt időszakban 44 előadás hangzott el a legkülönbözőbb témakörökből 1999 résztvevővel. Kezdetben a könyvgyűjtésről, a bibliofiliáról szóltak neves előadóink, majd később speciális érdeklődésre számító programok kerültek napirendre, a könyv-, könyvtár- és nyomdászattörténet részkérdéseiről, az olvasási szokásokról szóló előadások mellett a régi és a mai magángyűjteményekről (gyermekkönyvek, tankönyvek, orvostörténet stb.), az országos nagy gyűjteményekről (OSZK és az MTA Könyvtárának Kézirattára, a Ráday Gyűjtemény, a FSZEK Budapest Gyűjteménye) és ritkaságaikról is hangzottak el előadások. Később, a beszélgetések, az igények alapján kitűnt, hogy a

¹ A Szinnyei Kör egyéves tevékenységéről l. KOGER Tamás: *Ismerkedés a bibliofiliával egy munkásvárosban. A tatabányai Szinnyei Körrel.* = *Komárom megyei Könyvtáros* 1975. 25. sz. 22—31.

kör tagjai szívesen hallgatnak olyan előadásokat, amelyek megyénk történetének valamely időszakához kapcsolódnak, ezért helytörténeti előadásokkal, helyi előadókkal tesszük változatosabbá az egyébként tematikus programokat is. Minden esetben megkértük előadóinkat, hogy az egyes témákon belül — amennyiben lehetséges — emeljék ki a megyei vonatkozásokat, ezzel is biztosítva a múlt távoli értékeinek megismerését. Előadóink örömmel tettek eleget kérésünknek. Az előadásokat szinte minden alkalommal kiállítással illusztráljuk, részben a megyei könyvtár gyűjteményéből, részben az előadók által hozott anyagból.

A kör tagjainak összetétele meglehetősen heterogén. A rendszeres látogatók — diákok, értelmiségiek, munkások — életkora az iskoláskor és a nyugdíjaskor között mozog. Különös örömmel üdvözöljük minden foglalkozásunkon a 314. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet egy éve alakult honismereti szakkörének tagjait. A látogatottság az első év végén átlag hatvan fő volt, azóta a negyvenes létszám megmaradt, tehát kialakult a kör „törzsgárdája”. A rendezvények vonzása Tatabányán túl is kiterjed, hiszen vendégeink között budapestiek és vidékiek egyaránt megtalálhatók. A kör propagandájában jó szövetségeseink a *Dolgozók Lapja* a programok előzetes és az egyes előadások ismertetéséről szóló írások rendszeres közlésével.

Az elmúlt esztendők mérlegét megvonva, örömmel állapítható meg a kezdeményezés sikere. Kísérletezés volt — és merész kísérletezés — egy hagyományok nélküli városban, amelynek egységét még területi széttagoltsága is nehezíti, olyan klubot létrehozni és életben tartani, ami tartalmát illetően sem hagyományos.¹

TAPOLCAINÉ SÁRAY SZABÓ ÉVA

25 éves a Studies on Voltaire. Negyedszázada, 1955-ben jelent meg a *Studies on Voltaire and Eighteenth Century* első száma akkor még francia címen: *Travaux sur Voltaire et le dix-huitième siècle*. A fáradszató Theodore Besterman hozta létre, és irányította 1976-ban bekövetkezett haláláig; egyetlen számadat tanúsíthatja a szerkesztő valóban termékeny és termékenyítő hatását, 22 év alatt a *Studies* 163 kötetét adta ki. A *Studies* túlélte alapítóját, jelenleg H. Mason professzor szerkeszti, és a 180. száma, illetve kötete felé közeledik. Egy-egy szám igen gyakran vaskos kötetet kitevő monográfia, máskor inkább folyóiratszerűen tanulmányok, esszék gyűjteménye. Negyedszázad folyamán tehát valóságos kis könyvtár jött létre a 18. századnak, és főként Voltaire-nek szentelt tanulmányokból.

Hogy ez mit jelent, az René Pomeau-nak, a *Studies* első számában kiadott *L'État présent des études voltairiennes* című tanulmánya érteti meg. Monumentális, *La religion de Voltaire* (1956) című monográfiáját éppen hogy befejező francia tudós keserűen panaszkodik Voltaire népszerűtlensége, a Voltaire-kutatások elhanyagolása miatt. Igaz, elsősorban a francia helyzetről beszél, hiszen megjegyzi például, hogy Moszkvában, 1944-ben bensőségesebben ünnepelték meg Voltaire születésének 250. évfordulóját, mint Franciaországban, ahol az Ellenállás szellemi egysége szinte azonnal felbomlott. „... a kortársi Franciaország összes bajai közt talán a legnagyobb Voltaire hiánya” — konkludál Pomeau. Részben a *Studies*nek köszönhetően 1968-ban Barr nemzetközi bibliográfiáját bevezetve (*Quarante années d'études voltairienne*) Pomeau már másként beszélhet: „Voltaire mindenütt. Vagy csaknem mindenütt.” 1965-ben meglepő adatokkal szolgált Klapp bibliográfiája: „1955-től Voltaire több tanulmányt inspirált, mint bármely más francia szerző 1800 előtt, sőt a 19. század írói közül is csupán Balzac és Stendhal keltett nagyobb érdeklődést” (vö.: Brumfitt, *The present state of Voltaire studies*, in: *The Present state of French studies: A collection of Research Reviews*, ed.by. Ch. B. Osborne, 1971.).

A *Studies*, természetesen, nem a Voltaire-kutatások egyetlen fóruma, de a legfontosabb. További szűkítés: elsősorban az angolszász tudósok írásait közli, noha más nemzetiségűek, elsősorban franciák tanulmányait is publikálja. Szerzői közt magyart is találunk.

A *Studies* elsősorban a Voltaire-rel kapcsolatos legkülönbözőbb kérdéseket tárgyalja, bár helyet biztosít egyéb, 18. századi szerzőket méltató dolgozatoknak. Így különösen fontos, hogy tanulságos bevezetővel kiadták a mára csaknem teljesen elfelejtett Le Franc Pompignan Aiszkhülosz-fordításait. [T. E. D. Braun és G. R. Culley az STV 160. számában, 1976.]

A súlypont azonban Voltaire-en van. Mint Besterman monográfiájában megállapította (London and Harlow, 1969) Voltaire írásos művei mintegy 20 Biblia terjedelmű könyvet töltenének meg. Hatvan év alatt jött létre ez a hatalmas életmű; epigramma és eposz, vígjáték és tragédia, elbeszélés és regény, esszé és kritika, krónika, biográfia és történeti tabló, filozófiai és természettudományos traktátus, riport, újságcikk, pamflet, levél és napló. Az írásos életmű — és a szerep, amit Voltaire betöltött — a 18. század legkülönbözőbb politikai, társadalmi, történeti, gazdasági, filozófiai, művelődéstörténeti, esztétikai kérdéseivel szorosan összefonódik. Voltaire utóélete is a problémák egész sorát veti fel. Bőséges lehetőség van tehát a kutatásra, amelyre a *Studies* alkalmat ad.

Egy Matthew Arnoldig visszanyúló angolszász kritikai hagyománynak megfelelően, a *Studies* nem szűkíti le Voltaire írásos életművét a *Candide*-ra, a *Dictionnaire Philosophique*-ra és a *Levelekre*. V. W. Topazzo a *Pucelle*-ről ír fontos tanulmányt, (*Voltaire's Pucelle. A study in burlesque*, SV 2 1956), és R. A. Nallow Arnoldra hivatkozva tartja Voltaire-t költőnek (*A study of Voltaire's lighter verse*, SV 126, 1974). Az *Henriade* kritikai kiadása, O. R. Taylor munkája, főként esztétikatörténeti szempontból reveláló (SV 38—40, 1965). Williams terjedelmes monográfiában fellebbezi meg azt a közhelyet, mely szerint Voltaire a kritikus és az esztéta Boileau-epigon lett volna (*Voltaire: literary critic*, SV L, 1966). Voltaire színházával is számos tanulmány foglalkozik. Brumfitt kiadja és bevezeti a *Philosophie de l'histoire*-t, amely nagymértékben hozzásegít a történetíró szerepének megértéséhez (SV 28, 1963). De azért a *Studies* a *Candide*-ről sem feledkezik meg. Bottaglia monográfiája két kiadásban is megjelent (7, 1959, 7/a, 1964). Murray nagy tanulmányában Rousseau felfogásához közelíti a *Candide*-ot (SV 69, 1970). De e regény legizgalmasabb és legtanulságosabb elemzését Bonneville adja a *Voltaire and the form of novel* (SV 158, 1976) című írásában, amelyben szakít a *Studies* monográfiáinak és tanulmányainak túlnyomó többségére jellemző mikrofilológiai, és hatásokat, átvételeket kutató módszerrel, és az olvasó „átélt tapasztalatainak” fontosságát hangsúlyozza a megértés folyamatában.

Számos monográfia művelődéstörténeti és filozófiatörténeti szempontból elemzi a voltaire-i életművet. Így Badirx *Voltaire et l'Islam* (SV 125, 1974) és Levy *Voltaire et son exagère du Pentateuque* (SV 130, 1975) című könyveiben. C.H. Wilberger: *Voltaire's Russia: Window on the East* című monográfiája nem csupán Voltaire és Oroszország kapcsolata miatt nélkülözhetetlen, hanem azért is, mert bemutatja, hogy Voltaire fellépése előtt, illetve kortársai közt milyen kép élt Oroszországról. Az egyéb kapcsolattörténeti tanulmányok közül Vercruyse *Voltaire et la Hollande* (SV 46, 1966) és A. M. Rousseau *L'Angleterre et Voltaire (1718—1789)* (SV 168, 1975) tűnik a legfontosabbnak. Voltaire felfogását nemzetközi életről és a világpolitikáról M. L. Perkins dolgozta fel, aki szerint Voltaire a külpolitikát a belpolitikával egyenlő fontosságúnak tartotta (*Voltaire's concept of international order*, SV 136, 1965).

Voltaire utóélete az elmúlt két évszázad eszmetörténetének egyik legizgalmasabb fejezete. Noha számos részlettanulmány foglalkozik vele, megbízható átfogó képünk még nincs róla. A *Studies* idevágó dolgozatai közül három emelkedik ki. R. Gallianié, aki kimutatta, hogy a Forradalom idején megjelent brosrák szerzői, pártállásra való

tekintet nélkül, legyenek azok rojalisták vagy a köztársaság hívei, Voltaire műveiben keresnek érveket nézeteik igazolására. (*Voltaire et les autres philosophes de la Révolution* (SV 174, 1978). Besterman már a *Studies* első számában elemezte Flaubert mélyiséges affinitását Voltaire iránt, később kiadta a kommentárjait is (SV 50—51, 1967). Végül Bertrand Russel szövegezt arról, hogy részben Voltaire-től tanulta, hogy mindennemű dogmától idegenkedjék. (*Voltaire's influence on me*, SV 6, 1958).

A *Studies* eddigi csaknem 180 kötete, noha színvonaluk erősen változó, a legújabb 18. századi kutatások fontos tárháza.

FERENCZI LÁSZLÓ